

גליון מס' 108 לפרשת ויחי pinchasf@gmail.com	עלה רעיון לפרשת השבוע ע"י פינחס פרקש שנה שלישית
---	---

הנכדים שזכו כדודים

אפרים ומנשה הם בניו של יוסף ונכדיו של יעקב. הם זכו לקבל נחלה כפולה בזכות אביהם. וזכו לברכה מיוחדת מסכם עם הבטחה לדורות המתקיימת עד היום, כי כל אב המברך את ילדיו, מייחל כי בניו יהיו כאפרים ומנשה.
מה זכות זאת להם שהיא אף יותר מאשר זכו לה ילדים אחרים של יעקב?

ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חולה ויקח את שני בניו עמו את מנשה ואת אפרים. ועתה שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך מצרימה לי הם אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי.

וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה. ויאמר יוסף אל אביו בני הם אשר נתן לי אלוהים בזה ויאמר קחם נא אלי ואברכם. ועיני ישראל כבדו מזוקן לא יוכל לראות ויגש אותם אליו וישק להם ויחבק להם. ויוצא יוסף אותם מעם ברכיו וישתחו לאפיו ארצה. ויקח יוסף את שניהם את אפרים בימינו משמאל ישראל ואת מנשה בשמאלו מימין ישראל ויגש אליו. וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר ואת שמאלו על ראש מנשה שכל את ידיו כי מנשה הבכור. ויברך את יוסף ויאמר האלוהים אשר התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק האלוהים הרועה אותי מעודי עד היום הזה. המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק וידגו לרוב בקרב הארץ. וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו על ראש אפרים וירע בעיניו ויתמוך יד אביו להסיר אותה מעל ראש אפרים על ראש מנשה. ויאמר יוסף אל אביו לא כן אבי כי זה הבכור שים ימינך על ראשו. וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל ואולם אחיו הקטון יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגויים. ויברכם ביום ההוא לאמור בך יברך ישראל לאמור וישימך אלוהים כאפרים ומנשה וישם את אפרים לפני מנשה.

הבכורה ליוסף בנתינה לבניו – אפרים ומנשה

מהי ההגבלה "עד בואי אליך"?

"הנולדים לך עד בואי אליך" – שנולדו משרשת ממני עד שבאתי אליך.

מהו "לי הם" שאמר יעקב?

"לי הם" – בחשבון שאר בני הם, ליטול חלק בארץ איש כנגדו.

מה יהיה מעמדם של ילדים אחרים של יוסף? 1

אם תוליד עוד, לא יהיו במניין בני אלא בתוך שבטי אפרים ומנשה יהיו נכללים. ולא יהא להם שם בשבטים לעניין הנחלה. ואף על פי שנחלקה הארץ למנין גולגלותם, מכל מקום לא נקראו שבטים אלא אלו.

רש"י

כיצד יכול יעקב לחלק את הארץ גם לנכדיו? 1

ה' אמר לי כי ארץ כנען תהיה לזרעי אחוזת עולם. ואני אתן לך בנחלת הארץ הבכורה ויקחו אפרים ומנשה חלקם בארץ כאשר יקח ראובן ושמעון שהם הגדולים מבני.

ראב"ע

מדוע מעמדם המיוחד של בני יוסף? 1

שאותם לבדם נתן לי יחזיו עמך.

ובני בניך הנקראים מולדתך באמת, יקראו "בית יוסף" ויתברכו בברכותיך. כל אחד מבני מנשה יקרא כאחיו על שם מנשה לנחול עמם בנחלתו. וכן כל אחד מבני אפרים יקרא כאחיו על שם אפרים לנחול עמם בנחלת אפרים.

ספורנו

כיצד יכול יעקב לחלק את הארץ גם לנכדיו? 2

מאחר שנתן לי הקב"ה את ארץ כנען, הרי ברשותי לעשותך בכור ליטול פי שני שבטים ולכך שני בניך יטלו כנגד ראובן ושמעון.

מה יהיה מעמדם של ילדים אחרים של יוסף? 2

בניך או בני בניך שנולדו לך אחרי בואי באלו שבע עשרה שנה שהייתי כאן, על שם אחיהם יקראו ולא יהיו שבטים כי אם בתי אבות. כי כל שבעים נפש שהיו בשעת ביאת יעקב בין בנים בין בני בנים, היו בתי אבות ולחם נתחלקה הארץ. וכן בני בניו של יוסף שנולדו אחרי כן יקראו על שם אחיהם בנחלתם והיו בתי אבות.

רשב"ם

מדוע מעמדם המיוחד של בני יוסף? 2

עתה שראיתי שלא היו לי בנים עוד מצד אותה ברכה, אני יודע למפרע כי ב' בניך הנולדים לך, לי הם.

מי יצא שמו ממנין השבטים ומדוע? 1

לא ימנה יוסף במקום ג' שבטים אלא במקום ב'. וכפי זה לא יקרא עוד שבט יוסף במנין השבטים, זולת שבט אפרים ושבט מנשה.

ויש לחקור למה הוציא יעקב את יוסף ממנין השבטים, כמו שמצינו שלא נמנה בכלל השבטים כי אם אפרים ומנשה. ולמה לא ימנה הוא גם כן ויהיו י"ד שבטים עם לוי, כי ה' אמר אליו שיהיו ממנו ב' שבטים נוספים לא שיעקר שם יוסף. גם צריך לדעת מי אמר ליעקב כי ב' הגוים שאמר לו ה' שיהיו ממנו הם בני יוסף ולא בני שאר בניו. ויותר היה לו לתלות ולומר שהם פרץ וזרח שהם ביותר מעולים כפי האמת שהם שלשלת המלוכה.

יוסף הוא בחינת נפש יעקב כמו שנאמר: "אלה תולדות יעקב יוסף". יוסף הוא בחינת יעקב ובמדרגת אב שבטים לשבטים יקרא. וכפי זה כשאמר ה' ליעקב שיצאו ממנו עוד בנים זה יעקב זה יוסף ולזה לא הליבש הנבואה בשאר בניו. לכן אמר "לי הם" במדרגת בני יעקב לא במדרגת בני בניו ולזה הוסיף לבאר ואמר "כראובן ושמעון". ומעתה הרי יוסף במדרגת אב כיעקב ואין האב נמנה עם הבנים בגדר אחד כמו שאין יעקב נמנה עם

השבטים.

אור החיים

מדוע קיבל יוסף שני חלקים?

הכלל בענין יוסף שהיה בכור לנחלה. ואם חלקו ישראל הארץ לשבטים, נתנו לו כראובן ושמעון בשווה. ואם אולי נאמר שחלקוהו לגולגלותם כנגלה מן הכתוב, נתנו להם כפליים במספרם. חלק פשוט כדין שאר האנשים וחלק שני בכורה. ויהיה טעם כראובן ושמעון, כפלים במספרם. אבל שיהיה יוסף כשאר השבטים בנחלה ותהיה הבכורה להקרא שני שבטים כמאמר הרב זה דבר שאי אפשר בשום פנים.

רמב"ן

מדוע הודיע יוסף כי הוא מגיע עם בניו?

השלית הודיע ליעקב שאינו בא לבקרו לבד אלא מוליך עמו בניו ומקווה לקבל ברכה מיוחדת בשעה זו, על כן יכין יעקב עצמו לשפע רוח הקודש.

מה חשב יוסף על השינוי בסדר בניו מצד יעקב?

יעקב ידע מכבר ברוח הקודש שעוד בשעת ברכה שיברכם אחר כך יקדים אפרים למנשה. אבל יוסף לא הבין וכסבור שמשום הכי הקדים אפרים למנשה, בשביל שרוצה להשפיל בזה את ראובן הקודם שאינו אלא כהשני בבני יוסף, על כן היה נבוך בעת הברכה במה שהקדים ושינה את אפרים לטוב.

מי יצא שמו ממנין השבטים ומדוע? 2

מדוע מזכיר יעקב את מיתת רחל?

"ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל" – הוא התנצלות וטעם על מה שאמר לו שנעקר שם שבט יוסף מאחוזתו בפני עצמם בארץ. ואמר שלמד זה מדאירע לרחל אמו סיבה פתאומית בקבורתה שמתה סמוך לבית לחם ולא היה יכול להוליכה אפילו לבית לחם מחמת שהיתה חיה ואי אפשר להשהות. וזה היה סיבה מה' לדעת באחוזת נחלה לבניה דזה כלל גדול דאחוזת בארץ וקבורה תליין זה בזה. לאה שנקברה במערת המכפלה היה לכל בניה אחוזת על שמם, אבל רחל שלא זכתה להקבר במערת המכפלה. מזה שפט יעקב דכשם שלא זכתה רחל לקבורה מובחרת, כך לא יזכה אחד מבניה לנחלה המובחרת.

הנצי"ב

מדוע אין קורא יעקב ליוסף לבוא?

כאשר יעקב מבקש דבר מיוסף לעיל הרי הוא שולח לקרוא לו, כאן כאשר הוא רוצה לתת לו דבר, להעניק לו את המתנה הנעלה ביותר – את הבכורה, הרי הוא רק מודיע לו. יבוא יוסף מעצמו כבן, כמי שיודע שאביו הישיש חולה. ובהזדמנות זו יעניק לו את מה שרצונו לתת. יעקב גם בשעה שהוא יתן את המתנה הגדולה ביותר, לא ירבה עליה תכונה.

מהי הסיבה להוספת שבטי אפרים ומנשה לשבטי ישראל?

"קהל עמים" קובע לעם זה את תעודתו האופיינית. עליו להקיף רבגוניות של שבטים השונים זה מזה בתכונתם תוך כדי שמירת האחדות המלאה הנוצרת על ידי התפקיד האחד המשותף. עם זה ייצג את החקלאים ואת עם הסוחרים, את עם החיילים ואת עם המדעים. כעם למופת יפגין לעין כל כי התפקיד האחד המשותף לכל אדם ולכל אומה. כפי שנתגלה בתורת ה', איננו תלוי במשלוח יד ובתכונה מיוחדת, אלא כלל האנושות בשלל גווניה המרובים תמצא את ייעודה במידה שווה בתפקיד האחד המשותף לכל, החלוקה לשבטים שונים. וכתוצאה מכך חלוקת הארץ לשבטים אלה שיישמו בייחודם, היא היא הרמוזה כאן. רק כתוצאה ממנה יש חשיבות לדבר, שאפרים ומנשה יהיו לשני שבטים מיוחדים. בלעדיה כל הבדלי התכונות היו בטלים בגוש המלוכד של כלל האומה. וגם הארץ היתה מתחלקת לאומה בכללה ולא לשבטיה.

נראה כי העדפת בני יוסף לא נבעה מטעמים לאומיים, אלא מהיחס האישי והפרטי שנגע ליעקב כ"יעקב". כאדם באישיותו המיוחדת. בימי חייו האחרונים הוא נזכר בייחוד בתמונת האשה שאהב אותה אהבה יתירה, שרק היא היתה אשת בחירתו, שעזבה אותו לראשונה. ועל פי עצם גורלה היתה צפויה לה הסכנה להידחק לקרן זוית בזכרונות האומה. וכך דווקא אשת לבבו, שחשב אותה כאם עיקרית לעמו, דווקא היא תשתכח מלב האומה. משום כך היה זה צורך נפשי ליעקב להעלות את יוסף, בכורה של רחל, לבכור לעמו. לחלק לו את הבכורה הלאומית, בשימו את בניו לשבט כפול וכך להחיות את זכרה של רחל – בהוסיפו לה שבט אחד על פני בלהה וזילפה.

רש"ר הירש

כיצד יכול יעקב לחלק את הארץ גם לנכדיו? 3

1. לשני שבטים, עד שיתווסף שבט אחד. כי אחר שנטלה הבכורה מראובן שהוא בכור לאה היא שייכה ליוסף שהוא בכור רחל.
 2. שעל ידי שהבטיח שיתן את הארץ לזרעי אחרי מתורת מתנה בפני עצמה ממילא "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי". שאם היה אומר לך ולזרעך היו השבטים באים או מתורת מתנה תיכף או בתורת ירושה ולא היה אפשר לגרוע חלקם שכבר זכו אל בני יוסף. אבל אחר שאמר "לזרעך אחריו" אין להם זכות עדיין כל זמן שיעקב חי. ויוכל להחזיק שני בני יוסף כבניו על פי דיבור ה' "הנני מפרך" ומגיע להם חלק שווה עם ראובן ושמעון.
 3. הוציא מזה שאין מגיע לראובן חלק בכורה. כי אין לוקח בתורת ירושה רק בתורת מתנה בפני עצמה. ובני יוסף כבר נכללו במתנה זאת במה שכתוב "הנני מפרך" שבזה עשאו כבני יעקב, על זה אמר "כראובן ושמעון".
 4. החליט מזה מה שאמר "ומולדתך אשר הולדת אחריהם לך יהיו", כי אחר שנתן ה' את הארץ לו ואחריו לזרעו ממילא לא היה שלו עולמית, רק שיהיה שלו לפי שעה בחייו. ואחר שיעקב לא זכה במתנה זו עולמית לא היה שלו רק כל זמן שהיה בארץ ישראל שנחשבת כשלו לעניין שיחול עליה קדושת ארץ ישראל. אבל אחר שיצא למצרים ולא היה עתיד לחזור לשם, נסתלק זכותו והורק לידי בניו. שמאז זכו זרעו בארץ וכן אפרים ומנשה. אבל הבנים שנולדו ליוסף אחר ביאת יעקב אין להם זכות עוד.
- הנצי"ב

ברכת אפרים ומנשה על ידי יעקב

- מהו "וירא"? 1
- "וירא את בני יוסף" – בקש לברכם ונסלקה שכינה ממנו, לפי שעתיד ירבעם ואחאב לצאת מאפרים ויהוא ממנשה.
- "ויאמר מי אלה" – מהיכן יצאו אלו שאינן ראויין לברכה.
- רש"י
- מהו "וירא"? 2
- "וירא ישראל את בני יוסף" – לראות טוב שיכירם.
- ראב"ע
- מהו "וירא"? 3
- "וירא ישראל את בני יוסף" – ראה שהם בני אדם, אבל לא הכיר מי הם.
- ספורנו
- מהו "וירא"? 4
- "וירא ישראל" – אף על פי שכתוב לפנינו "ולא יכול לראות", יש רואה דמות אדם ואינו מכיר דמות פניו.
- רשב"ם
- מהו "וירא"? 5
- "וירא ישראל" – מלבושי העברים היו משונים ממלבושי המצרים ויוסף שהיה קרוב למלכות וכן בניו היו לובשים כמלבושי שרי מצרים.
- מלבי"ם
- מה פשר שאלת יעקב את יוסף "מי אלה" על אפרים ומנשה? 1

נתכוון יעקב לעורר אהבת האב על הבן קודם שיברכם כדי שתהיה הברכה בתגבורת אהבה והחיבה. ולזה שאל "מי אלה" כדי שישמע מפיו בנו החביב אצלו לומר "בני הם" ויהמו מעיו להם.

אור החיים

מה פשר שאלת יעקב את יוסף "מי אלה" על אפרים ומנשה? 2

"מי אלה" – בלא ספק הכירם וידע שהמה בני יוסף, שהרי עדיין לא הזכיר הכתוב "ועיני ישראל כבדו מזוקן". כאן החל יעקב להמשיך עליו רוח הקודש ולברכה. ולכן כשרצה יעקב להעיר אהבה ביקש שיזכיר יוסף אותם בשמם.

מהו "בני הם" שענה יוסף ליעקב אביו וכי לא היה ברור? 1

"בני הם" – יוסף לא רצה להזכירם בשמם כי היה נבוך במה שהזכיר יעקב אפרים ומנשה. וליוסף היה קשה הדבר וחשב אולי יש בזה כוונה אחרת. ולהזכיר להיפך מלשון אביו גם כן אין הדעת נותנת. על כן לא הזכיר שמם כלל. והעיר אהבה בדברים אלו שאלוקים נתן לו בזה זרע ברוכי ה'.

הנצי"ב

מדוע ביקש יעקב להגיש את בני יוסף אליו?

בשעה שתביא את בניך אלי תזכה בהם בכפליים. הרי כאן כל עומק הרגש של הבן שזכה להגיש את בניו אל אביו הזקן, למען יתברכו על ידו. אבי האומה מברך את נכדיו ברוח הקודש וקובע להם את מעמדם בעתידו הלאומי של עמו.

רש"ר הירש

מהו "בני הם" שענה יוסף ליעקב אביו וכי לא היה ברור? 2

"בני הם" – ולא בני בני, אבל הם אותם הבנים אשר נתן לי אלוהים בזה בעודי לבדי פה.

ספורנו

מהו "בני הם" שענה יוסף ליעקב אביו וכי לא היה ברור? 3

"בני הם" – והם צדיקים ויראי ה'. ומה שאתה רואה אותם משונים במלבושיהם מפני שנולדו בזה המקום והמקום והמצב מחייב זאת.

מלבי"ם

מהו "בני הם" שענה יוסף ליעקב אביו וכי לא היה ברור? 4

מכל מקום בני הם ומצידי הם ראויין לברכה. ומה שיצאו מהם אחאב וירבעם לפי שנתן לי אלוהים אותם בזה פה במצרים ואמם מצרית בת פוטיפרע כהן און דהיינו כהן לעבודה זרה, על כן יצאו ממנה לעתיד בנים כאלו עובדי עבודה זרה. אבל מצידי ראויים הם לברכה דאם כן למה בירך ה' את יצחק והלא יצאו ממנו עשו ויעקב מצד שהיתה רבקה בת בתואל הארמי. אלא וודאי שאין הקב"ה חושש אל זרע המקולל וברכו בעבור הזרע הקדוש הראוי לברכה. כך תברכם גם אתה שהרי מצידי ראויים הם לברכה, כי באשר הוא שם כולם זרע ברך ה'.

כלי יקר

מהו "בזה"? 1

"בזה" – הראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה ובקש יוסף רחמים על הדבר ונחה עליו רוח הקודש.

רש"י

מהו "בזה"? 2

"בזה" – במלכות הזאת.

רשב"ם

מהו "בזה"? 3

"אשר נתן לי אלוקים בזה" – שנתנם לי ה' קודם בואך אלי מצרימה והם אשר אמרת עליהם שהם לך.

מהו "נתן לי"? 1

"נתן לי אלוקים" – שעשה לי ה' ניסים עד שנתן לי המלך האשה והיו לי הבנים האלה ממנה.

רמב"ן

מהו "נתן לי"? 2

"אשר נתן לי" – דרך הצדיקים כשזוכרים הטוב אשר הגיעם חולקים כבוד לה', כי הוא הנותן.

מהו "בזה"? 4

"בזה" – כי אפילו בימי גלותו בארץ נכריה חננו ה'. כי עתיד היה יוסף להוליד י"ב שבטים ועל ידי מעשה אשת פוטיפר נולדו לו רק ב'. במקום זה-12 נשאר רק ב-2.

אור החיים

מהו "אלי"? 1

"קחם נא אלי" – להורות שראוי ללמוד ממני שהרי בעבורי נתברך אבי ולא חש הקב"ה אל עשו. ורצה לומר יהיו המתברכים כמוני לפיכך "קחם אלי".

הנני מברכם כפי הזמן של עכשיו שהרי עכשיו כולם צדיקים ולא אחוש אל העתיד. כי אין דנים את האדם כי אם לפי מעשיו של עכשיו.

מהו "אלי"? 2

"אלי" – מתייחסים אלי כי משפחת האב עיקר אבל משפחת האם אינה קרויה משפחה. כלי יקר

מהו "אלי"? 3

לצד שעינו כבדו מזוקן היה מחבק שלא במקום החיבוק ומנשק שלא במקום הנישוק ולזה אמר להם ולא אמר אותם.

אור החיים

מדוע ההדגש "לא יוכל לראות"? 1

"לא יוכל לראות" – היטב כדי שתחול עליהם ברכתו בראותו אותם.

מדוע חיבק נישק יעקב את נכדיו?

"וישק להם ויחבק להם" – כדי שתדבק נפשו בהם ותחול עליהם ברכתו.

ספורנו

מדוע ההדגש "לא יוכל לראות"? 2

"ועיני ישראל כבדו מזוקן לא יוכל לראות" – כדי להוסיף עוד אהבה על ידי הסתכלות יפה, על כן עשה פעולות אחרות במשמוש ידיים וברעיון שקוע בהם לאהבה.

מדוע הקדים יעקב "והראה אותי אלוקים גם את זרעך"?

"הראה אותי אלוקים גם את זרעך" – והיה בזה הקדמה למה שחפץ להקדים ברוח הקודש את אפרים והוא הצעיר ולא חשב לגבוהות. על כן הקדים כי כך דרך ההשגחה העליונה לעשות דבר גם בלי שום השתדלות האדם. ויוסף הבין שמדבר במה שהגבית

את יוסף בזה שנתן לבניו שני חלקים בלי השתדלות יוסף בזה.

מדוע הוציא יוסף את בניו מעם יעקב?

"ויוצא יוסף אותם מעם ברכיו" – כדי שתהיה השתחוואה ליעקב פנים בפנים.

מדוע השתחוואה יוסף?

"ויתחתו לאפיו ארצה" – כמודה ומחזיק טובה ליעקב על זה. שהרי היה הדבר תלוי אך בו והיה יכול לפרש וקהל גויים על שני בני בניו אחרים. על כן עליו להחזיק טובה על זה.

מהו "שכל את ידיו"? 1

"שכל את ידיו" – יש בזה עומק וכוונה, דבאמת לא היה ליעקב לשכל את ידיו. אלא להפוך את מעמד הבנים, אבל באשר מנשה הבכור משום הכי היה מכווין שיעמוד מנשה לרגל הימני של יעקב ואפרים לרגל שמאל ורק את ידיו שכל שיהיה להיפך. במה היה אחד גדול מהשני?

כל זה בא ללמדנו שלא היה אפרים קודם למנשה אלא בעניינים רוחניים מה שלמעלה מהליכות עולם הטבע, אבל בהליכות עולם היה מנשה קודם וגדול מאפרים.

והנה היד משמשת את הראש והדעת והרגל משמשת הליכות הגוף לפי טבעו ומשום הכי אמרו חז"ל במליצתם ברא כרע דאבנה – הרגל טבע אביו שמהלך מעצמו בלי מחשבה ושכל. משום הכי רצה יעקב אשר מנשה יעמוד לרגלו הימנית.

הנצי"ב

מהו "שכל את ידיו"? 2

"שכל את ידיו" – השכיל את ידיו לכך ומדעת כי יודע היה כי מנשה הבכור ואף על פי כן לא שת ימינו עליו.

רש"י

מהו "שכל את ידיו"? 3

כאילו ידיו השכילו מה שהוא רוצה לעשות.

ראב"ע

מהו "שכל את ידיו"? 4

השכיל והבין במישוש ידיו בלא ראות.

ספורנו

מהו "שכל את ידיו"? 5

אחר שיגיעו ידי יעקב זו תחת זו היה צריך שיניח תחילה את שמאלו על ראש מנשה ואחר כך את ימינו על ראש אפרים והיתה יד הימין על יד השמאל. והוא לא עשה כן רק תחילה שלח את ימינו וישת על ראש אפרים ואחר כך נתן את שמאלו על ראש מנשה. ואם כן היתה יד השמאל למעלה מן הימין. בזה השכיל על ידי ידיו להראות שיוודע שמנשה הבכור ועל כן הגם שיש לו טעם לברך את הבכור ביד שמאל ואת הצעיר בימין. בכל זאת הרים יד שמאל למעלה להורות שמנשה הוא הבכור ואינו מושך שפע ברכתו על ידי אפרים רק מצינור בפני עצמו ועל כן בא השמאל למעלה מן הימין.

מלבי"ם

מהו "שכל את ידיו"? 6

כמו שכל שהוא לשון אדם מעוקם ונפתל.

"כי מנשה הבכור" – ויודע היה יעקב שיוסף בנו הביאם שיהא מנשה לימינו של יעקב ואפרים לשמאלו. והוא רצה לתת ימינו על ראש הצעיר ושמאלו על ראש הבכור.

רשב"ם

מהו "שכל את ידיו"? 7

כשרצה לברך דן בדעתו כי המסדר יסדרם בדרך מוסרי לעשות הבכור לימינו של המברך ובזה ידע מקום כל אחד מהם. ועשה מה שעלה על מחשבתו עשות וזה הוא שיעור הכתוב "שכל את ידיו".

אור החיים

למה שתק יוסף בתחילה ורק אחר כך ניסה לתקן?

למה שתק יוסף עד אחר שבירך אותם ורק אחר כך "ויתמוך יד אביו". אולי לפי שיוסף חשב שהשמאל חשוב מן הימין, לפי שהלב מקור השכל מונח ביד שמאל והכבד מקור הנפש המתאוה שבימין. וחשב יוסף לפי שמנשה הבכור על כן רוצה לברכו בברכות שכליות ליתן לו המדע והחכמה ביתר שאת. ואת אפרים רצה לברך בברכות גשמיות. ואחר שבירך ברכה אחת לשניהם אז ראה יוסף שלא זו הדרך ולא נתכוין אביו לזה. ואולי טעה בין בכור לפשוט, או לא ידע מי עומד מימין ומי לשמאל. על כן "וירע בעיניו". מדוע ניסה יוסף לתקן את אביו ולא לברר מדוע עשה זאת?

ויש מקשים: וכי לא ראה שאביו שכל את ידיו בכוונה. ובוודאי ידע את אשר עשה ולמה ירע בעיני יוסף. והיה לו לשאול לאביו על מה זה שכל ידיו. ונראה שיוסף חשב כי יעקב סבר שיוסף לקח הבכור ביד ימין שלו ואפרים בשמאל שלו. ואז הבכור כנגד השמאל של יעקב על כן שכל ידיו כדי שיהיה הבכור בימין יעקב, לפיכך "וירע בעיניו" שהרי באמת לקח יוסף את אפרים בימינו.

כלי יקר

מה מיוחד בברכה ליוסף?

"ויברך את יוסף" – ולא הוצרך בזה לראיה ולא לחיבוק ולא לנשיקה ולא הזכיר מה היתה הברכה.

מה תוכן הברכה ליוסף? 1

"האלוקים" – אתה אלוקים אשר אתה הוא שהתהלכו אבותי לפניו, עשה בזכותם. "הרועה אותי" – אתה שעשית עמדי חסד.

ספורנו

מה תוכן הברכה ליוסף? 2

"ויברך את יוסף" – ברכת הבנים היא ברכת האב. רשב"ם

האם היתה ברכה גם ליוסף וגם לבניו? 1

כי לברך את יוסף באהבתו אותו ברך את בניו ויגיד כי לא היה ליוסף זרע אחר. והיתה כל ברכתו בברכת אלה הנערים. או שיקראו שאר בניו על שם אחיהם ומברכתם יבורכו גם הם. כי על דרך הפשט יראה שכבר היו לו בנים שהוליד אחרי בואו אליו מצרימה ממה שהוצרך להאריך, כי אחרי הרעב נולדו לו עוד בנים אחרים והכתוב לא יזכיר אותם כי אין בהם צורך.

"האלוקים" – יקרא הנביא אל אלוקי אבותיו אשר לו הגדולה והגבורה ועשה עמהם את הגדולות ואת הנוראות ויקרא לאלוקי האמת אשר הוא רועה אותו מעודו. המלאך הגואל הוא העונה אותו בעת צרתו, מעודו ינחלו בדרך אמת, אבל לא נתיחד לו המידה עד שובו לארץ אבותיו מפני היותו בחוצה לארץ.

רמב"ן

מה תוכן הברכה ליוסף? 3

בירך ליוסף שיהיה תמיד מבורך.

מפתח הברכות היה ביד אברהם ומסרו ליצחק ויצחק מסרו ליעקב ויעקב מסרו ליוסף – מסר בידו מפתח הברכות.

מדוע הזכיר "אלוקים"? 1

"האלוקים" – התחיל לעורר האהבה של הקדמונים כסדר תפילת י"ח שמתפללין, שמתחילין בזכרון אבות. הזכיר גם כן זכותו בהצנע ורמז על זה הדרך כי הוא יעקב היה מתהלך לרצונו יתברך, כשה לפני רועה הרועה אותה. ואחר שסידר זכות אבות התחיל להתפלל.

אור החיים

האם היתה ברכה גם ליוסף וגם לבניו? 2

"ויברך את יוסף" – בברכו את בניו הן ברכת הבנים היא הגדולה שבברכת האב.

רש"ר הירש

מדוע הזכיר "אלוקים"? 2

"האלוקים אשר התהלכו אבותי לפניו" – לא רצה לכלול את עצמו כי לא רצה להחזיק את עצמו לצדיק גמור.

הזכיר פעמיים "אלוקים" לפי ששנים הראשונים אינם נאותים בלתי לה' לבדו. כי ההתהלכות לפני האלוקים היינו העבודה. וכן "האלוקים הרועה אותי מעודי" והיינו הפרנסה כי הוא מן ארבע מפתחות שלא נמסרו לשליח. אבל בענין השמירה מכל רע שנעשה על ידי שליח אמר "המלאך הגואל" כי תמיד מלאכיו יצווה לשומרו בכל דרכיו.

כלי יקר

מהו "אשר התהלכו לפניו"?

"אשר התהלכו אבותי לפניו" – משמעו בשני פנים:

1. שפרסמו את כבודי בעולם וזהו כנשיא וזקנים, שבמה שהזקנים הולכים לפניו

מתגדל כבוד הנשיא וכך היה המנהג אז.

2. שפרנס הקב"ה אותם בהשגחה פרטית כרועה את צאנו.

הנצי"ב

מהו "הרועה אותי"?

"הרועה אותי" – שהנהגתו עימי נמשל כרועה הרועה את צאנו שאינו מביט על מעשיהם והנהגתם, כן רעה אותי לתת לי פרנסתי כפי דרך הרגיל.

גם כמשל הנשיא שהוא מהלך וזקנים לפניו, שכבוד הנשיא תלוי בהזקנים. כן באברהם ויצחק שהם התהלכו לפניו ופתח צינורי הברכה לפי מעשיהם היו דומים כזקנים שהנשיא יתכבד על ידי כבודם.

מלבי"ם

מהו "המלאך הגואל"? 1

"המלאך הגואל" – המלאך הרגיל להשתלח אלי בצרתי.

מיהם "הנערים"?

"יברך את הנערים" – מנשה ואפרים.

מה הדמיון לדגים? 1

"וידגו" – כדגים הללו שפרים ורבים ואין עין הרע שולטת בהם.

רש"י

מהו "המלאך הגואל"? 2

"המלאך הגואל" – צוה שהמלאך הגואל אותי יברך את הנערים, אם אינם ראויים לברכתך בלתי אמצעי.

מהו "ויקרא בהם שמי"? 1

"ויקרא בהם שמי" – כי צדיקים, לא יקרא עליהם שם אבותיהם הרשעים. התפלל עליהם שיהיו מוכנים ונעזרים לעבודת האל יתברך, באופן שיהיו ראויים להתייחס לאברהם וליצחק.

ספורנו

מהו "המלאך הגואל"? 3

"המלאך הגואל" - מאמר ה' אשר יצו ה' את ידידיו אליו יקרא שם מלאך - שיהיה מימרא זה' בסעדם ויברך אותם.

מהו "ויקרא בהם שמי" 2?

"ויקרא בהם שמי" - שיהיו בהדרגת שלושה אבות. וכשם שאין אדם בעולם יכול לנתק או לקלקל באחד משלושה אבות ואין צריך לומר בכולן יחד, כמו כן הם. שיגיע באמצעותם יקר לשם אבות וזה יהיה באמצעות הכנתם ההגונה ודרכם הישר עד שיגיע יקר לאבות אבותם.

יהיה להם חיבוב הזכרת שמם לפני ה' כחיבוב הזכרת שם אברהם יצחק ויעקב.

מה הדמיון לדגים? 2

"וידגו לרוב" - אמר יעקב שידגו כדגים בריבוי הלידה ויהיה להם גדר זה בארץ. וכפי זה תהיה ברכתם גדולה מברכת הדגים להיותם במים. "בקרוב" - רמז שיהיו נחבאים בפנים.

אור החיים

מהו "המלאך הגואל" 4?

"המלאך הגואל" - שהנהגת יעקב שהיתה דומה כרועה ירעה צאנו כן היתה הנהגתו על פי הטבע, לא בניסים גלויים. אם כן היתה ההנהגה על ידי מלאך ושליח מה' לא על פי ההשגחה הנסיית בעצמה שזה לא תהיה על ידי מלאך ושליח רק מה' בעצמו ובכבודו. "יברך את הנערים" - בשתי הנהגות אלה יברך את הנערים שנגד הנהגה הטבעית שהצליח בה יעקב אמר "ויקרא בהם שמי". ונגד ההנהגה הנסיית שבה הצליחו אבותיו אומר "שם אבותי אברהם ויצחק".

את אפרים ברך בימין שהימין מורה תמיד על הנהגה נסיית שימין ה' עושה חיל למעלה מדרך הטבע. ואת מנשה ברך ביד שמאל שמורה על הנהגה הטבעית המתייחסת לשמאל. אמר ששתי הברכות ושתי הנהגות האלה יהיו במ' לטובה עד ש"ידגו לרוב".

מלבי"ם

מהו "ויקרא בהם שמי" 3?

"ויקרא בהם שמי" - שיחיה זרעם וזרע זרעם.

רשב"ם

מהו "ויקרא בהם שמי" 4?

"ויקרא בהם שמי" - כי הנה כל ישראל יקראו אפרים, גם יוסף. רחל היתה עיקר מחשבתו של יעקב, גם נתן לו הבכורה כי הוא ראשית מחשבתו. ואחר שלא היה ראובן ראוי לבכורה היה יוסף שהוא פטר רחם. לא בני השפחות. והימין נכבד מהשמאל ויותר תקיף.

ראב"ע

מהו "ויקרא בהם שמי" 5?

"ויקרא בהם שמי ושם אבותי" - שיקרא להם כל מה שמורה עליו שמי ושם אבותי, כי שם ישראל על שם "כי שרת עם אלוקים". ויעקב על שם עקב רב טוב הצפון לצדיקים. כי תמיד ראשיתם מצער ואחריתם ישגא מאוד. ואברהם על שם אב המון גויים, כך יהיו ראש לכל האומות. ויצחק תרגומו וחד, כך תהיה תמיד השמחה במעונם.

מה הדמיון לדגים? 3

"וידגו לרוב בקרב הארץ" - שהיו נבלעים בארץ לכדי שלא תשלוט בהם עין הרע של המצרים, על כן נתכסו בקרקע כדגים המכוסים במים. ובסיבת היותם בקרב הארץ ממש נעשו רבים כדגים כי לא שלטה בהם עינא בישא.

מדוע קיבל יעקב את ברכת הריבוי?

נתן ברכת הריבוי דווקא ליוסף כי שמו מורה על התוספות והריבוי. והיתה ברכה זו ראויה ביותר על אפרים, על כן נתן ימינו על ראש אפרים כי חשב יעקב ששמו מסייע לו לקבלת ברכה זו. ויוסף חשב שיותר ראוי לתלות ברכת הריבוי בבן הבכור כי אליו פי שנים כפלים בירושה, על כן ברכת הריבוי לו יאתה ביותר.

מהו "ידעתי בני ידעתי"?

והשיב יעקב "ידעתי בני ידעתי" – הזכיר שני פעמים "ידעתי" כנגד ברכת פי שנים של הבכור. ואמר "גם הוא יגדל וגם הוא יהיה לעם" הזכיר שני פעמים "גם", לרמוז על הכפל כאילו אמר ידעתי מן פי שנים של הבכור אשר מזה הצד היה מן הראוי ליתן לו ביותר חלק בברכת הריבוי לצרף הוויות להדדי. אבל מכל מקום אחיו הקטן יגדל ממנו, כי הקב"ה בוחר ביותר בקטנים. וכל אדם שיש בו צד קטנות אז הקב"ה מגביהו. וקרה זה לכל זרע אברהם כי ישמעאל בכור לאברהם נפסל ישמעאל ונבחר יצחק. עשו בכור ליצחק נפסל עשו ונבחר יעקב. ראובן בכור ליעקב נפסל ראובן ונבחר יוסף. מנשה בכור ליוסף, נבחר אפרים ביותר.

כלי יקר

יעקב מתפלל שנכדיו יתברכו על ידי אותו מלאך שגאל גם אותו מכל רע. יסבלו אותו גורל, אותה גזרה שלוחה בה מצא גם הוא את קיומו והתפתחותו. אל יחיו כעשו על חרבם. אלא כדוגמת יעקב ימצאו רק בה' שמירה ועזר. רק כך יקרא בהם שמי ושם אבותי.

מה יהיה היחוד של בני אפרים?

בני אפרים ישלימו את שבטי ישראל ויהיו לכלי זינם כלפי חוץ. כדרך שיוסף עצמו נפרד בתחילה ממשפחת יעקב ונקלט במדינה לא יהודית, אך גם שמר בנאמנות על הרוח היהודית. כן היה גם אפרים דומה באופיו למדינה לא יהודית. ואמנם אחר כך מתוך התנכרות מצערת, אך התנכרות זו לא היתה כרוכה בהכרח בפרידה זו לא יותר מאשר אצל יוסף. בניו ישלימו את החסר בהופעה החיצונית של שאר השבטים, אימתם תהיה נתונה על האומות, הם יגבירו את כח השבטים ויהיו לכלי זינם כלפי חוץ.

מה מוסיף עניין זה עם אפרים ומנשה להסטוריה ומה ניתן ללמוד מכך?

הרי לפנינו שוב צעיר שהועדף על גבי הבכור. מימי קין והבל ועד הדורות הרחוקים אנחנו רואים קיפוח זה של הבכורים. הבל נרצה בעיני ה' וקין נמאס. כך היה הדבר גם בימי נח, שם אולי לא היה הבכור. בין בני אברהם ישמעאל מפנה את מקומו ליצחק. ובין בני יצחק, עשו ליעקב. בין בני יעקב ראובן ליוסף. בין בני יוסף, מנשה לאפרים ועיקר השלטון ניתן ליהודה. גם משה היה צעיר ודוד היה הצעיר שבאחיו. גדולה מזו, הבכורות בכל ישראל קיפחו את מעלתם. בכל זאת נראה דבר אחד, מצד אחד הרי הבכור נוטל זכויות יתר, הוא הנציג המוכר של המשפחה ומשום כך הוא נוטל פי שניים. כך נרמז כי הכח והרוח חייבים ללכת בד בבד. אך עם זה ההיסטוריה כולה אינה אלא מאבק של הכח החומרי נגד הרוח האלוקית. המטרה היא כי החזק יהיה עבד לחלש. אך כל עוד לא הושגה המטרה הרי הכח הרוחני עומד נבדל מול החיל הלאומי. רק משתיכנע לו מרצון תעמוד לצידו כשווה זכויות. עד אז סבור הכח החומרי שהוא שולט, אך לאמיתו של דבר הרי הוא למס עובד. איחודן הוא רק אידיאל שיישמר במקדש. לדור ודור יורו בהסטוריה היהודית כי הכח החומרי חייב להצטרף אל הרוח, אך חזון זה טרם התגשם במציאות. הבכורה בעלת הזכויות החומרית מתד מקופחת היא מאידך. ודומה שסתירה זמנית זו שבין ייעוד ומציאות באה לידי ביטוי אפילו בהלכה, על ידי מצוות פדיון בכור.

רש"ר הירש

מדוע "וירא בעיניו"?

"וירא בעיניו" – אפילו שידע יוסף שיעקב יברך ברוח הקודש יוכל להיות שטועה בדמיונו כמו שיצחק ברח את יעקב וטעה בדמיונו. והורע לו במה שהוא הגורם לכך שהחליף את מנשה לימינו ואביו לא ידע מזה וחושב שמנשה עומד לשמאלו ונמצא הוא הגורם לגרע כח בכורו, על כן השתדל בכך.

הנצי"ב

מהו "ויתמוך יד אביו"?

"ויתמוך יד אביו" – הרימה מעל ראש בנו ותמכה בידו.

רש"י

מה ניסה יוסף להסביר ליעקב ומה ענה לו יעקב?

"כי ישית" – קודם שבירכם וראה יוסף ששיכל ידיו ויאמר יוסף "לא כן אבי". אין לפרש ולומר, לא יפה אתה עושה. אלא היה לו לשאול לאביו מדוע אתה עושה כן. אלא כך אמר יוסף ליעקב, לא כן סדורים הבנים כמו שאתה סבור שלא דקדקתי להביאם כסדר לפי ימינך ושמאלך לתת הבכור לימינך והצעיר לשמאלך, אלא בימיני לקחתי הבכור והצעיר בשמאלי לכך אתה מעקם ירך. לא כן אבי לא עשיתי כן, אלא הבכור הבאתי לימינך והצעיר לשמאלך. אמר לו יעקב "ידעתי בני ידעתי" כי חכם אתה והבאתם כסדר לפי ימיני ושמאלי מפני שאתה סבור שאשים ימיני על הבכור. אבל אני מתכוון לתת ימיני על הצעיר שהוא לימינך.

רשב"ם

"כי זה הבכור שים ימינך על ראשו" – כי אמנם הסמיכה ביד תכוין הנפש אל מה שנשמך עליו. וכח הימין חזק מכח השמאל ותכוין יותר סמיכת הימין אל הימין ממה שתכוין אותה סמיכת השמאל אל השמאל.

ספורנו

במה נסתפק יוסף?

הנה נסתפק יוסף באחד מב' דברים:

1. שחשב יעקב כי הבנים היו לקוחים ביד יוסף בשעת ברכה. וידוע הדבר כי יקח בימינו הבכור ובשמאלו הצעיר. וכפי זה יהיו לפני יעקב הבכור לשמאלו והצעיר לימינו ואשר על כן שכל את ידיו כי מנשה הבכור ואותו ישים אביו ביד ימינו.
 2. שבכוונת המכוון שכל את ידיו לשים ימינו על ראש הצעיר.
- לזה אמר לו בתחילה אם כוונתו היא לחושבו כי לקחם אביהם בידו, הבכור לימינו של יוסף. אמר "לא כן אבי" כמו שאתה חושב כי זה הבכור. ואם אתה יודע כי סדורים הבכור לימינך וכו' אלא שאתה מונע ימינך מהבכור, לזה אמר "שים ימינך על ראשו" – למה תמנע הטובה מבעליה וכבר ידעת מה שגרם דבר זה.

מדוע "וימאן"?

"וימאן" – לצד שהיה רוצה לתמוך יד אביו להסיר אותה.

"ידעתי בני ידעתי" – נתכוון להשיבו לב' דברים:

כנגד מה שאמרת "לא כן אבי כי זה הבכור" ולא כמו שאני חושב שסדורים בהיפך – "ידעתי בני". מן הסתם לא תחשוב ימינך לפני ימיני ולא תסדרם, אלא הבכור לימיני ולא לימינך.

כנגד מה שהורותני לעשות משפט הבכורה באומרו "שים ימינך על ראשו" – ידעתי גם זה. ובכלל ידיעה זו נכנסה גם ידיעת המסובב מדבר זה בעשות כן ליוסף.

"גם הוא יגדל" – לא תחשוב שהוא במדרגה שפלה, אלא יגדל ויהיה לעם. "ואולם" – לא לצד ברכתי אלא לצד מה שיצא ממנו. "וזרעו יהיה מלוא הגויים" – הגם שבזמן זה הוא הבכור, לעתיד יהיה הקטן יותר גדול ואשר על כן אני מקדימו לבכור. או ידעתי כל טענותיך ומה שרמזת כי זה גורם, לא זה גורם אלא בני. בני הוא שגרם לכל העובר בחלומותיך ודברייך.

מה "ידע" יעקב? ¹

"ידעתי" – שידע נבואה שהקטן יגדל מהגדול ואינו יכול לעשות ההיפך מהחזון אשר דימה בידו האדון ברוך הוא.

אור החיים

מה "ידע" יעקב? ²

"ידעתי בני ידעתי" – הבינותי שיש לך שכל להעמידם באופן שיהיה מנשה בימיני, שמכל מקום יש לעשות כן "ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו" – אינו ברכה, אלא שידע ברוח הקודש כי ראוי הוא לכבוד יתירה באשר יהיה מכובד גם על כן נצרך לברכה זו על ידי ימין שיהא בשפע יתירה דמי שהוא גדול בהליכות עולמו נצרך לשפע יתירה לכלכל ענייניו בשעתו.

הנצי"ב

מה ההבדל בין אפרים למנשה על פי יעקב?

באר לו שיש הבדל בין אפרים למנשה, שאפרים גדלותו תהיה על ידי ריבוי האיכות וגדלות מנשה הוא על ידי ריבוי הכמות. כמו שכתוב במדרש אשה אחת ילדה במצרים שישים ריבוא – זהו משה רבינו ששקול כנגד כל ישראל וזה ריבוי האיכות. וזה נמצא באפרים. אבל גדולת מנשה תהיה על ידי רוב עם בכמות. גדולת אפרים הוא עניין שלמעלה מן הטבע שתלוי על ידי ניסים ונפלאות שיעשו על ידי יהושע ולכן ברכו בימין. אבל גדולת מנשה שתלוי ברוב עם היא ברכה טבעית המתייחסת אל השמאל.

הברכה על אפרים יש לה מציאות תכף, כי טמן בנפשו הסגולה והכח הנפשי. אבל ברכת מנשה בריבוי עם אין לה מציאות עתה עד יפרה וירבה ויהיה לגוי גדול. אולם יש הבדל שהוא לא יגדל עד יהיה לעם ועת שיהיה לעם אז "הוא יגדל". אולם אחיו הקטן על ידי שיגדיל מעצמו לא על ידי ריבוי עם, אחד מזרעו יהיה שקול כגויים רבים וזה יהושע.

מלבי"ם

מהו "בך יברך ישראל"? ¹

"בך יברך ישראל" – הבא לברך את בניו יברכם בברכתם ויאמר איש לבנו "ישימך אלוקים כאפרים ומנשה".

מהו שימת אפרים לפני מנשה? ¹

"וישם את אפרים לפני מנשה" – בברכתו לפני מנשה, להקדימו בדגלים ובחנוכה הנשיאים.

רש"י

מהו "בך יברך ישראל"? ²

"בך יברך ישראל" – כל בני ישראל.

מהו שימת אפרים לפני מנשה? ²

"וישם את אפרים לפני מנשה" – בדיבור הברכה.

ראב"ע

מהו "בך יברך ישראל"? ³

"בך יברך ישראל" – איש איש את בנו.

מהו שימת אפרים לפני מנשה? 3

"וישם את אפרים לפני מנשה" – באומרו "ישימך אלוקים כאפרים ומנשה".
רשב"ם

מהו "ביום ההוא"? 1

"ביום ההוא" – בעבור שיוסף יפצר בו לשום מנשה הראשון, הגיד כי לא רצה להסיר יד ימינו מראש אפרים על ראש מנשה. ולא עוד אלא שחזר ואמר בפירוש במעמד ההוא בפני יוסף בברכו אותם "אפרים ומנשה".

מהו שימת אפרים לפני מנשה? 4

"אפרים לפני מנשה" – בכל ברכותיו.

מהו "בך יברך ישראל"? 4

"בך יברך ישראל" – אל יוסף ידבר כי בזרעך יברך עם ישראל ויאמר למתברך "ישימך אלוקים כאפרים ומנשה".

רמב"ן

מהו "בך יברך ישראל"? 5

בירך אותם כל כך ברכות עד גדר שאין ברכה למעלה ממנה, עד שהכל אומרים בך ראוי לברך ישראל.

מהו שימת אפרים לפני מנשה? 5

"וישם את אפרים לפני מנשה" – באמצעות דיבור זה קבע מקום למעלה לצעיר קודם למנשה, כי מי הוא זה מבני ישראל אשר ישנה מטבע יעקב אבינו ויאמר לבנו – "ישימך אלוקים כמנשה ואפרים". והיה מאמר זה לאות כי אפרים קודם מנשה לכל דבר.

אור החיים

מדוע נבחרו אפרים ומנשה?

"כאפרים ומנשה" – באמת היה עוד זרע ברוכי ה' בנכדי יעקב, אבל אפרים ומנשה היה כל אחד גדלותו משונה מחבירו. אפרים היה גדול בתורה ודבק באלוקיו. ומנשה בהליכות עולם ועוסק בצרכי ישראל.

בא הכתוב להגיד שיעקב שם את זכר אפרים לפני זכרון מנשה ללמדנו שראוי להקדים כבוד תורה לפני גדולת הנהגה. והוא בכלל כבוד התורה ומעלת נפש ישראל.

הנצי"ב

מהו "ביום ההוא"? 2

"ביום ההוא" – ביום ההוא נאמרה לראשונה הברכה, החיה מאז בפי כל אב המברך את בנו.

מהו "בך יברך ישראל"? 6

"בך יברך" – בניך יתברכו כך שלעתיד לבוא, כאשר אבות ירצו לברך את בניהם תהיה זו להם הברכה הנעלה ביותר.

רש"ר הירש

מהו "ביום ההוא"? 3

ביום ההוא הקדים אפרים למנשה אחר שברכת אפרים כבר נכונה בכח הנפשי, לא כן ברכת מנשה שאין לה מציאות ביום ההוא.

מלבי"ם